

# Atodiadau

**Atodiad 1: Cwestiynau i ddarparwyr**

**Atodiad 2: Sail y dystiolaeth**

**Atodiad 3**

**Geirfa**

**Cyfeiriadau**

# Atodiad 1: Cwestiynau i ddarparwyr

Fel man cychwyn ar gyfer adolygu arfer gyfredol, gall ysgolion ddefnyddio'r cwestiynau canlynol yn rhan o'u hunanwerthusiad:

## Safonau

- Sut ydym ni'n gwybod y safonau y mae disgyblion yn eu cyflawni mewn hanes, yn enwedig safonau mewn hanes lleol, hanes Cymru a hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig?
- Sut ydym ni'n gwybod pa mor dda mae disgyblion yn gwneud cynnydd yn eu gwybodaeth a dealltwriaeth o hanes lleol, hanes Cymru a hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig?
- Pa mor dda mae disgyblion yn adrodd eu gwybodaeth a dealltwriaeth o hanes lleol, hanes Cymru a hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig?
- Pa mor dda mae disgyblion yn creu cysylltiadau rhwng digwyddiadau yn eu hardal leol, Cymru a'r byd ehangach? Pa mor dda mae disgyblion yn creu cysylltiadau rhwng hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yng Nghymru a'r byd ehangach?
- Pa mor dda mae disgyblion yn ystyried safbwyntiau a dehongliadau gwahanol mewn hanes lleol a hanes Cymru, gan gynnwys hanes a safbwyntiau Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig?
- Pa mor dda mae disgyblion yn defnyddio ffynonellau hanesyddol i ddatblygu dealltwriaeth o hanes lleol, Cymru a hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig?

## Darpariaeth

Pa mor aml ydym ni:

- yn sicrhau bod y cwricwlwm yn cynnwys ystod eang o destunau, gan gynnwys cyfleoedd rheolaidd i astudio hanes lleol a hanes Cymru, i helpu disgyblion i ddatblygu'n ddinasyddion moesegol a gwybodus o Gymru a'r byd?
- yn sicrhau bod y cwricwlwm yn galluogi disgyblion i ystyried hanes o safbwyntiau gwahanol, gan gynnwys hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yng Nghymru a'r byd ehangach?
- yn sicrhau bod y cwricwlwm yn galluogi disgyblion i greu cysylltiadau rhwng hanes yr ardal leol, Cymru a'r byd ehangach?
- yn cynllunio cyfleoedd i ddisgyblion ddatblygu eu medrau hanes a'u dealltwriaeth o gysyniadau disgyblaethol a gwirioneddol wrth astudio hanes lleol, hanes Cymru a hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig?
- yn cynllunio cyfleoedd i ddisgyblion ddatblygu eu dealltwriaeth o wrth-hiliaeth,

rhagfarn, tuedd ac amrywiaeth?

- yn sicrhau bod cyfleoedd i ddatblygu llythrennedd, rhifedd, a thechnoleg gwybodaeth a chyfathrebu (TGCh) yng nghyd-destun hanes lleol, Cymru a Phobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yn ystyrlon?
- yn sicrhau nad ydym yn ailadrodd testunau a/neu fedrau yng nghyfnod allweddol 3 y mae disgyblion eisoes wedi rhoi sylw iddynt yng nghyfnod allweddol 2, a'n bod yn adeiladu ar eu gwybodaeth a'u dealltwriaeth?
- yn sicrhau bod tasgau'n adeiladu ar y wybodaeth a'r ddealltwriaeth sy'n cael eu datblygu mewn meysydd pwnc eraill mewn ysgolion uwchradd, ac nad yw gwaith tebyg yn cael ei ailadrodd wrth greu cysylltiadau trawsgwricwlaidd?
- yn defnyddio ymweliadau ac ymwelwyr i gyfoethogi'r cwricwlwm?
- yn sicrhau bod ein darpariaeth ar gyfer diwylliant Cymreig yn datblygu dealltwriaeth disgyblion o dreftadaeth ddiwylliannol Cymru, ei hamrywiaeth a rôl y Gymraeg?

## Arweinyddiaeth

Pa mor dda ydym ni:

- yn monitro'r safonau y mae disgyblion yn eu cyflawni mewn hanes lleol, Cymru a Phobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig i lywio penderfyniadau yn ymwneud â'n darpariaeth ar gyfer y meysydd hyn?
- yn ystyried pa mor hyderus y mae ein hathrawon yn teimlo o ran addysgu testunau yn ymwneud â hanes Cymru a hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig?
- yn cynnig cyfleoedd dysgu proffesiynol addas i staff ddatblygu eu harbenigedd mewn addysgu disgyblion am yr ardal leol a Chymru?
- yn cynnig cyfleoedd dysgu proffesiynol addas i staff ddatblygu eu haddysgu am wrth-hiliaeth, amrywiaeth, a hanes a diwylliant Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig?
- yn gwrando ar randdeiliaid, gan gynnwys disgyblion a rhieni?

# Atodiad 2: Sail y dystiolaeth

Mae'r canfyddiadau a'r argymhellion yn yr adroddiad hwn wedi'u seilio ar:

- gyfarfodydd drwy blatfform digidol ag arweinwyr mewn 21 o ysgolion cynradd, 10 ysgol uwchradd, dwy ysgol arbennig ac un uned cyfeirio disgyblion
- ymweliadau â chwe ysgol gynradd a dwy ysgol uwchradd
- cyfweiliadau â swyddogion consortia rhanbarthol
- cyfweiliadau â staff academiaidd o brifysgolion yng Nghymru
- cyfweiliadau â thiworiaid o Bartneriaethau Addysg Gychwynnol Athrawon
- ymatebion arolwg gan 81 o rieni neu ofalwyr o Grŵp Cyfeirio Rhieni a Gofalwyr Estyn
- adroddiadau arolygu o fis Medi 2018 i fis Mawrth 2020

Mae sampl yr ysgolion yr ymwelwyd â nhw neu a ffonwyd yn ystyried ystod o leoliadau daearyddol, cefndiroedd economaidd-gymdeithasol, cefndiroedd ethnig, maint ysgolion a chyd-destunau ieithyddol.

Roedd y gweithgareddau'n cynnwys:

- cyfweiliadau â phenaethiaid ac arweinwyr pwnc
- trafodaethau â disgyblion
- teithiau dysgu â staff neu ddisgyblion
- craffu ar waith disgyblion
- craffu ar ddogfennau'r ysgol, gan gynnwys polisïau, cynlluniau gwaith, dogfennau cynllunio, portffolios o waith disgyblion, dogfennau hunanwerthuso, archwiliadau ac adnoddau

## Rhestr o'r ysgolion a gyfwelwyd neu yr ymwelwyd â nhw

### Ysgolion cynradd

Ysgol Croes Atti

Ysgol Gynradd Albany

Ysgol Gynradd Bethel

Ysgol Gynradd Cogan

Ysgol Gynradd Cwmffrwdroer  
Ysgol Gynradd Darran Park  
Ysgol Gynradd Dowlais  
Ysgol Gynradd Gatholig All Saints  
Ysgol Gynradd Gatholig Sain Helen  
Ysgol Gynradd Gatholig St Illtyd  
Ysgol Gynradd Gatholig y Forwyn a Sant Mihangel  
Ysgol Gynradd Gymraeg Castell-nedd  
Ysgol Gynradd Gymraeg Hamadryad  
Ysgol Gynradd Gymunedol Doc Penfro  
Ysgol Gynradd Gymunedol Johnston  
Ysgol Gynradd Llangrallo  
Ysgol Gynradd Llanilar  
Ysgol Gynradd Mount Stuart  
Ysgol Gynradd Pilgwenlli  
Ysgol Gynradd St Woolos  
Ysgol Gynradd Stryd y Rhos  
Ysgol Gynradd Talwrn  
Ysgol Gynradd Talycopa  
Ysgol Gynradd yr Eglwys yng Nghymru Rhaeadr Gwy  
Ysgol Pencae  
Ysgol Terrig  
Ysgol Y Bynea

### **Ysgolion uwchradd**

Ysgol David Hughes  
Ysgol Gyfun Gŵyr  
Ysgol Gyfun Gymraeg Bro Myrddin  
Ysgol Gyfun Gymunedol Rhisga  
Ysgol Gyfun Penyrheol  
Ysgol Gyfun Y Strade  
Ysgol John Frost  
Ysgol Stanwell  
Ysgol Syr Thomas Jones  
Ysgol Uwchradd Cathays  
Ysgol Uwchradd Cei Connah  
Ysgol Uwchradd y Trallwng  
Uned cyfeirio disgyblion  
Uned Cyfeirio Disgyblion Sir Ddinbych Ysgol Plas Cefndy

### **Ysgolion arbennig**

Ysgol Arbennig Portfield  
Ysgol Arbennig Sant Christopher



# Atodiad 3

Y cyfartaledd treigl cenedlaethol tair blynedd yn 2021 ar gyfer disgyblion o oed ysgol statudol sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim mewn ysgolion cynradd yng Nghymru yw 21%. Ar gyfer ysgolion uwchradd yng Nghymru, mae 19% yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim.

Mae gan 18% o ddisgyblion mewn ysgolion cynradd yng Nghymru ddarpariaeth anghenion addysgol arbennig (AAA). Ar gyfer ysgolion uwchradd yng Nghymru, mae gan 20% o ddisgyblion ddarpariaeth AAA.

Daw data'r holl astudiaethau achos o gronfa ddata Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion Llywodraeth Cymru. Mae'r data diweddaraf ar gyfer Ionawr 2021.

## Ysgol Gynradd Albany

Mae Ysgol Gynradd Albany yn ysgol cyfrwng Saesneg sydd wedi'i lleoli'n agos at ganol Caerdydd yn ardal amlddiwylliannol y Rhath. Ar hyn o bryd, mae 434 o ddisgyblion ar y gofrestr. Daw llawer o'r disgyblion o gefndir lleiafrifoedd ethnig ac mae mwyafrif y disgyblion yn siarad Saesneg fel iaith ychwanegol. Dros y tair blynedd diwethaf, cyfran gyfartalog y disgyblion a fu'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yw tua 28%.

## Ysgol Gynradd Cogan

Mae Ysgol Gynradd Cogan wedi'i lleoli yn ardal Cogan ym Mhenarth, ym Mro Morgannwg. Mae 209 o ddisgyblion ar y gofrestr, ac mae ychydig dros 14% ohonynt yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim. Mae'r rhan fwyaf o'r disgyblion yn wyn Prydeinig ac yn siarad Saesneg gartref. Daw ychydig iawn o ddisgyblion o gefndir lleiafrif ethnig. Dros y tair blynedd diwethaf, cyfran gyfartalog y disgyblion a fu'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yw tuag 13%.

## Ysgol Gynradd Llangrallo

Ysgol cyfrwng Saesneg yw Ysgol Llangrallo, sydd wedi'i lleoli ym mhentref Llangrallo ar gyrion Pen-y-bont ar Ogwr. Mae'n gwasanaethu'r pentref ei hun, ond mae nifer sylweddol o blant o'r ardal gyfagos yn mynychu'r ysgol. Ar hyn o bryd, mae 152 o ddisgyblion ar y gofrestr, gan gynnwys 18 o ddisgyblion meithrin. Daw ychydig iawn o ddisgyblion o gefndir lleiafrif ethnig, ac mae'r rhan fwyaf ohonynt yn siarad Saesneg gartref. Dros y tair blynedd diwethaf, cyfran gyfartalog y disgyblion a fu'n gymwys i gael prydau ysgol

am ddim yw tua 14%.

### **Ysgol Gynradd Cwmffrwdoer**

Mae Ysgol Gynradd Cwmffrwdoer wedi'i lleoli ym Mhontnewynydd, ger Pont-y-pŵl. Yr awdurdod lleol yw Torfaen. Ar hyn o bryd, mae gan yr ysgol 258 o ddisgyblion ar y gofrestr. Ychydig iawn o ddisgyblion sy'n siarad Cymraeg gartref, ac mae bron pob un o'r disgyblion o ethnigrwydd gwyn Prydeinig.

Mae gan yr ysgol gyfradd uwch na'r cyfartaledd cenedlaethol o ddisgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim. Dros y tair blynedd diwethaf, cyfran gyfartalog y disgyblion a fu'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yw tua 38%.

### **Uned Cyfeirio Disgyblion Sir Ddinbych Ysgol Plas Cefndy**

Mae UCD portffolio Sir Ddinbych yn uned cyfeirio disgyblion (UCD) pob oed i ddisgyblion sy'n wynebu anawsterau cymdeithasol, emosiynol ac ymddygiadol. Mae'r UCD yn gweithredu ar draws tri safle, ac mae ganddi strwythur rheolaeth linell integredig sy'n cael ei oruchwylio gan un pwyllgor rheoli. Mae'r prif safle yn Ysgol Plas Cefndy, Y Rhyl yn gartref i ddarpariaeth y cyfnod sylfaen hyd cyfnod allweddol 4 i ddisgyblion ag anawsterau cymdeithasol, emosiynol ac ymddygiadol, a darpariaeth Milestones i grŵp bach o ddisgyblion yng nghyfnod allweddol 3 a 4 sydd â lefelau uchel o orbryder. Nod yr UCD yw dychwelyd disgyblion i addysg brif ffrwd neu addysg bellach, hyfforddiant neu gyflogaeth.

Roedd 67 o ddisgyblion ar y gofrestr yn 2019. Mae panel lleoliadau'r awdurdod lleol yn rheoli'r holl dderbyniadau i'r UCD. Mae gan fwyafrif y disgyblion gofrestriad deul â'u hysgol brif ffrwd. Gall yr holl ddisgyblion fanteisio ar addysg amser llawn.

### **Ysgol Gynradd Dowlais**

Mae Ysgol Gynradd Dowlais yn gwasanaethu cymuned Dowlais yn awdurdod lleol Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful. Mae 191 o ddisgyblion ar y gofrestr. Daw lleiafrif o ddisgyblion o gefndir lleiafrif ethnig, ac ychydig iawn o ddisgyblion sy'n siarad Saesneg fel iaith ychwanegol. Dros y tair blynedd diwethaf, cyfran gyfartalog y disgyblion a fu'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yw tuag 21%.

### **Ysgol Gynradd Mount Stuart**



Ysgol cyfrwng Saesneg sydd wedi'i lleoli yn Nhre-biwt, Caerdydd yw Ysgol Gynradd Mount Stuart. Ar hyn o bryd, mae 461 o ddisgyblion ar y gofrestr. Daw bron pob un o'r disgyblion o gefndir lleiafrif ethnig, ac mae llawer o'r disgyblion yn siarad Saesneg fel iaith ychwanegol. Dros y tair blynedd diwethaf, bu tua 27% o'r disgyblion yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim.

### **Ysgol Gynradd Gatholig y Forwyn a Sant Mihangel**

Ysgol gynradd wirfoddol a gynorthwyr yw Ysgol Gynradd Gatholig y Forwyn a Sant Mihangel, sydd wedi'i lleoli yn y Fenni yn awdurdod lleol Sir Fynwy. Mae gan yr ysgol 187 o ddisgyblion ar y gofrestr. Daw lleiafrif o ddisgyblion o gefndir lleiafrif ethnig, ac ychydig iawn o ddisgyblion sy'n siarad Saesneg fel iaith ychwanegol. Ychydig iawn o ddisgyblion sy'n siarad Cymraeg gartref. Dros y tair blynedd diwethaf, cyfran gyfartalog y disgyblion a fu'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yw tua 22%.

### **Ysgol Gynradd Gymunedol Doc Penfro**

Mae Ysgol Gynradd Gymunedol Doc Penfro wedi'i lleoli ger canol tref Doc Penfro yn awdurdod lleol Sir Benfro. Mae 659 o ddisgyblion ar y gofrestr, gan gynnwys 100 o ddisgyblion meithrin. Daw'r rhan fwyaf o ddisgyblion o gefndir gwyn Prydeinig, ac ychydig iawn ohonynt sy'n siarad Cymraeg gartref. Dros y tair blynedd diwethaf, cyfran gyfartalog y disgyblion a fu'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yw tua 29%.

### **Ysgol Gynradd Pilgwenlli**

Ysgol fawr amlethnig mewn ardal o ddifreintedd cymdeithasol uchel ym Mhilogwenlli, Casnewydd yw Ysgol Gynradd Pilgwenlli. Daw llawer o ddisgyblion o gefndir lleiafrif ethnig ac mae llawer ohonynt yn siarad Saesneg fel iaith ychwanegol. Dros y tair blynedd diwethaf, cyfran gyfartalog y disgyblion a fu'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yw tua 36%.

### **Ysgol Gynradd yr Eglwys yng Nghymru Rhaeadr Gwy**

Mae Ysgol Gynradd yr Eglwys yng Nghymru Rhaeadr Gwy wedi'i lleoli ar gyrion Rhaeadr Gwy yng nghanolbarth Cymru. Mae gan yr ysgol 203 o ddisgyblion ar y gofrestr. Canran y disgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yw tua 18%. Daw'r rhan fwyaf o'r disgyblion o gefndir gwyn Prydeinig. Mae'n ysgol dwy ffrwd a chaiff 65 o ddisgyblion eu haddysgu drwy gyfrwng y Gymraeg. Dros y tair blynedd diwethaf, cyfran gyfartalog y disgyblion a fu'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yw tua 20%.

## **Ysgol Stanwell**

Mae Ysgol Stanwell yn ysgol gyfun gymysg cyfrwng Saesneg i'r rhai 11 i 19 oed, sydd wedi'i lleoli ym Mhenarth, Bro Morgannwg. Ar hyn o bryd, mae 1,998 o ddisgyblion ar y gofrestr, y mae 474 ohonynt yn y chweched dosbarth. Mae'r ysgol yn gwasanaethu cymunedau Penarth a Sili. Daw llawer o'r disgyblion o gefndir gwyn Prydeinig, ac ychydig iawn ohonynt sy'n siarad Saesneg fel iaith ychwanegol. Dros y tair blynedd diwethaf, cyfran gyfartalog y disgyblion a fu'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yw 5%, sydd ymhell islaw'r cyfartaledd cenedlaethol.

## **Ysgol Gynradd St Woolos**

Mae Ysgol Gynradd St Woolos wedi'i lleoli ger canol dinas Casnewydd yn awdurdod lleol Casnewydd. Mae 351 o ddisgyblion rhwng 3 ac 11 oed ar y gofrestr. Mae 51 o ddisgyblion yn mynychu'r dosbarth meithrin naill ai yn y bore neu'r prynhawn. Daw mwyafrif y disgyblion o gefndir lleiafrif ethnig ac mae ychydig dros hanner ohonynt yn siarad Saesneg fel iaith ychwanegol. Mae ychydig iawn o ddisgyblion yn siarad Cymraeg gartref. Dros y tair blynedd diwethaf, cyfran gyfartalog y disgyblion a fu'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yw tua 32%.

## **Ysgol Gynradd Talycopa**

Mae Ysgol Gynradd Talycopa yn gwasanaethu cymuned Llansamlet ar gyrion Abertawe. Mae gan yr ysgol 223 o ddisgyblion rhwng 3 ac 11 oed ar y gofrestr, gan gynnwys 38 o ddisgyblion rhan-amser yn y dosbarth meithrin. Daw'r rhan fwyaf o'r disgyblion o gefndir gwyn Prydeinig. Dros y tair blynedd diwethaf, cyfran gyfartalog y disgyblion a fu'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yw 19%.

## **Ysgol Gyfun Gymraeg Bro Myrddin**

Ysgol uwchradd cyfrwng Cymraeg i ddisgyblion rhwng 11 a 19 oed yw Ysgol Gyfun Bro Myrddin. Mae'r ysgol wedi'i lleoli yng Nghaerfyrddin ac mae'r gwasanaethu'r dref, ynghyd â'r pentrefi a'r ardal wledig gyfagos.

Mae 928 o ddisgyblion ar y gofrestr, gan gynnwys 185 o ddisgyblion yn y chweched dosbarth. Daw llawer o'r disgyblion o gartrefi Cymraeg eu hiaith. Daw ychydig iawn o'r disgyblion o gefndiroedd lleiafrifoedd ethnig. Dros y tair blynedd diwethaf, cyfran gyfartalog y disgyblion a fu'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yw 4%.

## **Ysgol David Hughes**

Ysgol gyfun ddwyieithog yw Ysgol David Hughes, sydd â 1,128 o ddisgyblion rhwng 11 a 18 oed ar y gofrestr, y mae 214 ohonynt yn y chweched dosbarth. Mae'r ysgol yn gwasanaethu dalgylch de-ddwyrain Ynys Môn, sef ardal amaethyddol a thwristiaeth yn bennaf, gyda rhywfaint o ddiwydiant ysgafn. Mae bron i 50% o'r disgyblion yn siarad Cymraeg gartref. Ychydig iawn o ddisgyblion sy'n dod o gefndiroedd lleiafrif ethnig. Caiff dros 7 o bob 10 o ddisgyblion eu haddysgu drwy gyfrwng y Gymraeg. Dros y tair blynedd diwethaf, cyfran gyfartalog y disgyblion a fu'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yw 10%.

## **Ysgol Gyfun Gŵyr**

Ysgol uwchradd cyfrwng Cymraeg i ddisgyblion rhwng 11 a 19 oed yw Ysgol Gyfun Gŵyr. Mae'r ysgol wedi'i lleoli yn Nhre-gŵyr ac mae'n gwasanaethu gorllewin Abertawe.

Mae 1,107 o ddisgyblion ar y gofrestr, gan gynnwys 191 o ddisgyblion yn y chweched dosbarth. Mae tuag 8% o'r disgyblion yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim. Daw ychydig yn llai nag un o bob tri o'r disgyblion o gartrefi Cymraeg eu hiaith. Ychydig iawn o'r disgyblion sydd o gefndiroedd lleiafrif ethnig.

## **Ysgol Gynradd Talwrn**

Mae Ysgol Gynradd Talwrn wedi'i lleoli ym mhentref Talwrn, tua thair milltir o Langefni ar Ynys Môn. Cymraeg yw prif gyfrwng bywyd a gwaith yr ysgol, a chaiff Saesneg ei chyflwyno i ddisgyblion yng nghyfnod allweddol 2. Mae 35 o ddisgyblion rhwng 4 ac 11 oed ar y gofrestr. Ychydig iawn o'r disgyblion sydd o gefndir lleiafrif ethnig, ac mae mwyafrif y disgyblion yn siarad Cymraeg ar yr aelwyd. Dros y tair blynedd diwethaf, cyfran gyfartalog y disgyblion a fu'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yw 14%.

## **Ysgol Y Bynea**

Mae Ysgol Gynradd Bynea wedi'i lleoli ym mhentref Bynie, ger Llanelli. Mae'r ysgol wedi tyfu'n gyflym dros y pedair blynedd diwethaf ac, ar hyn o bryd, mae 196 o ddisgyblion rhwng 3 ac 11 oed ar y gofrestr. Mae'r rhan fwyaf o'r disgyblion o ethnigrwydd gwyn Prydeinig ac ychydig iawn ohonynt sy'n siarad Cymraeg ar yr aelwyd. Dros y tair blynedd diwethaf, cyfran gyfartalog y disgyblion a fu'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yw 14%.



# Geirfa

|                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|--------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>addysgeg</b>                                  | Dull ac arfer addysgu.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <b>consortium rhanbarthol</b>                    | Darpariaeth a sefydlwyd gan grŵp o awdurdodau lleol i gyflwyno gwasanaethau gwella ysgol, fel yr amlinellir ym Model Cenedlaethol ar gyfer Gweithio'n Rhanbarthol Llywodraeth Cymru.                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| <b>Cynefin</b>                                   | Y lle rydym yn teimlo ein bod yn perthyn, lle mae'r bobl a'r dirwedd o'n cwrdd yn gyfarwydd, a'r golygfeydd a'r synau'n gysurol o adnabyddadwy. Er y caiff ei gyfieithu fel 'habitat' yn aml, nid lle mewn synnwyr ffisegol neu ddaearyddol yn unig yw cynefin: lle hanesyddol, diwylliannol a chymdeithasol ydyw, sydd wedi siapia ac yn parhau i siapia'r gymuned sy'n byw ynddo. (Cwricwlwm i Gymru, Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau, Datganiadau o'r hyn sy'n bwysig). |
| <b>Cysyniadau disgyblaethol</b>                  | Y cysyniadau sy'n tanategu disgyblaeth hanes. Mae'r rhain yn cynnwys cronoleg, newid a pharhad, achos ac effaith, tystiolaeth, dehongliadau, cynrychiolaethau, safbwyntiau, cwestiynau, gwerthuso, arwyddocâd, llunio barn, dilysrwydd a chydgyssylltiad.                                                                                                                                                                                                                     |
| <b>Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth</b>           | Elusen addysgol wrth-hiliaeth a sefydlwyd ym 1996 yw Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth. Mae'r sefydliad yn defnyddio statws proffil uchel pêl-droed a phêl-droedwyr i helpu i fynd i'r afael â hiliaeth yn y gymdeithas.                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <b>datganiadau o'r hyn sy'n bwysig</b>           | Datganiadau sy'n nodi cysyniadau allweddol ym meysydd dysgu a phrofiad y Cwricwlwm i Gymru.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <b>dod i gasgliad</b>                            | Deall gwybodaeth neu safbwynt nad yw'n eglur yn y testun. Mae disgyblion yn cymryd gwybodaeth o'r testun, yn rhagfynegi, yn ychwanegu eu syniadau eu hunain, yn dod i gasgliadau ac yn llunio barn i greu dehongliad o'r testun.                                                                                                                                                                                                                                              |
| <b>Gwrth-hiliaeth</b>                            | Y polisi o herio hiliaeth a hyrwyddo cydraddoldeb hiliol.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <b>Gwybodaeth a chysyniadau gwirioneddol</b>     | Gwybodaeth am y gorffennol. Mae cysyniadau gwirioneddol yn cynnwys amrywiaeth, cymuned, awdurdod, llywodraethu, dinasyddiaeth, cyfiawnder a chydaddoldeb.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <b>Gwybodaeth a dealltwriaeth ddisgyblaethol</b> | Gwybodaeth a dealltwriaeth o'r ddisgyblaeth, sef hanes yn yr achos hwn. Mae hyn yn cynnwys gwybodaeth a dealltwriaeth o gysyniadau disgyblaethol a gwirioneddol, a sut y gellir eu cynllunio a'u haddysgu.                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| <b>Hanes Pobl Dduon Cymru 365</b>                | Mae Hanes Pobl Dduon Cymru 365 yn dathlu hanes a threftadaeth Affricanaidd ac Affricanaidd-Caribiaidd yng Nghymru drwy gydol y flwyddyn.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>Lleiafrif Ethnig</b>                          | Grŵp o bobl o ddiwylliant neu hil benodol sy'n byw mewn gwlad lle mae'r prif grŵp o ddiwylliant neu hil wahanol.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <b>Maes Dysgu a Phrofiad (MDaPh)</b>             | Mae chwe Maes Dysgu a Phrofiad yn y Cwricwlwm i Gymru, gan gynnwys MDaPh y dyniaethau.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <b>Merched y Wawr</b>                            | Sefydliad gwirfoddol i fenywod yng Nghymru a sefydlwyd ym 1967. Mae dau gant wyth deg o ganghennau ledled Cymru yn trefnu cyfarfodydd a gweithgareddau rheolaidd.                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <b>Mis Hanes Pobl Dduon</b>                      | Mae Mis Hanes Pobl Dduon yn ddathliad sy'n para mis o gyfraniadau pobl o dras Affricanaidd ac Affricanaidd-Caribiaidd i hanes lleol, cenedlaethol a rhyngwladol. Fel arfer, caiff Mis Hanes Pobl Dduon ei gynnal ym mis Hydref.                                                                                                                                                                                                                                               |

**rhagfarn ddjarwybod** Ffafiaeth neu ragfarn nad yw'r unigolyn sydd â'r ffafiaeth neu'r rhagfarn honno yn ymwybodol ohoni. Gallai'r rhagfarn effeithio ar ymddygiad a phenderfyniadau.

**uwch fedrau darllen** Fel arfer, mae'r rhain yn cynnwys medrau lleoli, ad-drefnu, dod i gasgliad, gwerthuso a gwerthfawrogi.

## Numbers - quantities and proportions

|                |                            |
|----------------|----------------------------|
| bron bob un =  | gydag ychydig o eithriadau |
| y rhan fwyaf = | 90% neu fwy                |
| llawer =       | 70% neu fwy                |
| mwyafrif =     | dros 60%                   |
| hanner =       | 50%                        |
| tua hanner =   | yn agos at 50%             |
| lleiafrif =    | o dan 40%                  |
| ychydig =      | o dan 20%                  |
| ychydig iawn = | llai na 10%                |

# Cyfeiriadau

Donaldson, G. (2015) *Dyfodol Llwyddiannus: Adolygiad Annibynnol o'r Cwricwlwm a'r Trefniadau Asesu yng Nghymru*. Caerdydd: Llywodraeth Cymru. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2018-03/dyfodol-llwyddiannus.pdf> [Cyrchwyd 9 Mehefin 2021]

Estyn (2005) *Y Cwricwlwm Cymreig: Y cynnydd a wnaed gan ysgolion wrth weithredu arweiniad ACCAC a gyhoeddwyd yn 2003*. Caerdydd: Estyn. [Ar-lein]. Ar gael yn: [https://dera.ioe.ac.uk/5753/1/Remit\\_6\\_April\\_05.pdf](https://dera.ioe.ac.uk/5753/1/Remit_6_April_05.pdf) [Cyrchwyd 9 Mehefin 2021]

Cynulliad Cenedlaethol Cymru, Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu (2019) *Addysgu Hanes, Diwylliant a Threftadaeth Cymru*. Caerdydd: Cynulliad Cenedlaethol Cymru. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://senedd.wales/laid%20documents/cr-ld12870/cr-ld12870%20-w.pdf> [Cyrchwyd 10 Mawrth 2021]

Awdurdod Cymwysterau, Cwricwlwm ac Asesu Cymru (ACCAC) (2001) *Cyfleoedd cyfartal ac amrywiaeth yn y cwricwlwm ysgol yng Nghymru*. Caerdydd: Awdurdod Cymwysterau, Cwricwlwm ac Asesu Cymru.

Awdurdod Cymwysterau, Cwricwlwm ac Asesu Cymru (ACCAC) (2003) *Datblygu'r Cwricwlwm Cymreig*. Caerdydd: Awdurdod Cymwysterau, Cwricwlwm ac Asesu Cymru. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://hwb.gov.wales/api/storage/9fd16056-c6b1-4489-bb23-d7a9b610fe8b/datblygu-r-cwricwlwm-cymreig.pdf> [Cyrchwyd 10 Mawrth 2021]

Llywodraeth Cynulliad Cymru (2010) *Undod ac amrywiaeth*. Caerdydd: Llywodraeth Cynulliad Cymru. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://hwb.gov.wales/api/storage/5974d469-006d-4104-a03a-a0e2fc0b09bd/undod-ac-amrywiaeth.pdf> [Cyrchwyd 10 Mawrth 2021]

Llywodraeth Cynulliad Cymru (2008) *Hanes yng nghwricwlwm cenedlaethol Cymru*. Caerdydd: Llywodraeth Cynulliad Cymru. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://hwb.gov.wales/cwricwlwm-cymru-2008/cyfnodau-allweddol-2-i-4/hanes-yng-cwricwlwm-cenedlaethol-cymru/> [Cyrchwyd 10 Mawrth 2021]

Llywodraeth Cymru (2013) *Y Cwricwlwm Cymreig, hanes a stori Cymru*. Caerdydd: Llywodraeth Cymru. [Ar-lein]. Ar gael yn:

<https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2018-11/y-cwricwlwm-cymreig-hanes-a-stori-cymru-adroddiad-terfynol.pdf> [Cyrchwyd 10 Mawrth 2021]

Llywodraeth Cymru (2020) *Canllawiau Cwricwlwm i Gymru*. Caerdydd: Llywodraeth Cymru. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://hwb.gov.wales/api/storage/b0e91f7c-0050-47b6-9b23-0273d39df9f3/canllawiau-cwricwlwm-i-gymru-070220.pdf> [Cyrchwyd 9 Mehefin 2021]

Williams, C. (2021) *Gweithgor Cymunedau, Cyfraniadau a Chynefin Pobl Ddu, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol yn y Cwricwlwm Newydd*. Caerdydd: Llywodraeth Cymru. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2021-03/gweithgor-cymunedau-cyfraniadau-chynefin-pobl-dduon-asiaidd-lleiafrifoedd-ethnig-cwricwlwm-newydd-adroddiad-terfynol.pdf> [Cyrchwyd 9 Mehefin 2021]

Llywodraeth Cymru (2021) *Cwricwlwm i Gymru - Cod drafft Datganiadau o'r Hyn sy'n Bwysig*. Caerdydd: Llywodraeth Cymru. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/sites/default/files/consultations/2021-05/cod-datganiadau-or-hyn-syn-bwysig-consultation-dogfen-ymgyngori.pdf> [Cyrchwyd 26 Gorffennaf 2021]

CBAC *Manyleb TGAU Hanes o 2017*. Caerdydd: CBAC. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.cbac.co.uk/media/skwopm4h/wjec-gcse-history-spec-from-2017-w.pdf> [Cyrchwyd 7 Ebrill 2021]

CBAC *Addysgu UG a Safon Uwch Hanes o 2015*. Caerdydd: CBAC. [Ar-lein]. Ar gael yn: <https://www.cbac.co.uk/media/2nqnqrr3/wjec-gce-history-spec-from-2015-cymraeg.pdf> [Cyrchwyd 7 Ebrill 2021]